

ЛИТЕРАТУРА

1. Завалишина Д.Н., Ломов Б.Ф., Рубахин Н.И. О системном строении когнитивных процессов // Психологические проблемы переработки знаковой информации –М.: Наука, 1977. –С.49-57.
2. Степанов Ю.С. Семиотика. –М.: Наука, 1997. –166с.
3. Салмина Н.Г. Знак и символ в обучении. –М.: Моск.

ун-т, 1988. –286 с.

4. Братко А.А., Волков П.П., Кочергин А.Н. Моделирование психической деятельности. –М.: Мысль, 1969. – 383 с.
5. Блум Ф., Лейзерсон А., Хофстедтер Г. Мозг, разум и поведение. –М.: Мир, 1988. –248 с.

Поступила в редколлегию 16.02.2004

ЖУРОВ М.С. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ОВС
Проведено аналіз теоретичного обґрунтування засобів і методів забезпечення ефективної професійної діяльності.

ZHUROV M.S. PSYCHOLOGY-PEDAGOGICAL FUNDAMENTALS OF FORMATION OF THE FUTURE SPECIALIST OF LAW-ENFORCEMENT ORGANS
The analysis of the idealized substantiation of means and methods of maintenance of effective professional work is made.

УДК 159.9.072:351.749

С.Ю. ЛЕБЕДЕВА

Національний університет внутрішніх справ

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕСТУ ММРІ ПРИ ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНОМУ ВІДБОРІ КАНДИДАТІВ НА СЛУЖБУ У СПЕЦПІДРОЗДІЛ “БЕРКУТ”

Показані результати використання методики “Міннесотський багатопрофільний особистісний опитувальник” у ході проведення психофізіологічного добору кандидатів на службу у спецпідрозділи МВС України.

Робота працівника підрозділу швидкого реагування “Беркут” полягає у виконанні бойових задач по боротьбі зі злочинністю, забезпеченні правопорядку під час проведення загальнодержавних, громадсько-політичних, спортивно-видовищних, культурно-масових, релігійних заходів та проведенні спеціальних операцій по охороні громадського порядку. Професія міліціонера спецпідрозділу знаходиться у числі десятих найскладніших професій на Землі [1, с.134]. За рівнем розвитку та стресогенності вона прирівнюється до діяльності льотчика-випробувача [2, с.67].

Напруженість й екстремальність, ризик для життя та здоров'я є обов'язковими умовами діяльності міліціонерів спецпідрозділу “Беркут”. Екстремальна діяльність, що має характерною ознакою оперативність та здійснюється в умовах конфліктності, психологічного протистояння, висуває різноманітні й високі вимоги щодо підготовленості особового складу підрозділів швидкого реагування до ефективного вирішення оперативно-службових завдань [3, с.4]. До кандидатів у спецпідрозділи ставляться підвищені вимоги до фізичного та психологічного стану. У підрозділ приймаються особи з числа найкращих працівників органів внутрішніх справ, військовослужбовців, звільнених у запас, громадян України, які мають необхід-

ну фізичну підготовку, психологічну стійкість і здатність впевнено діяти в екстремальних умовах та виконувати завдання, покладені на підрозділ.

Рівень відповідності конкретного кандидата на службу являє собою багатоаспектну задачу, у якій виділяються наступні компоненти – профпридатність, психофізіологічне здоров'я і толерантність, відсутність кримінального минулого й актуальних зв'язків зі злочинними угрупованнями [4].

Психофізіологічне дослідження кандидатів дозволяє:

- визначити ступінь придатності по наявності умінь, навичок, схильності до правоохоронної діяльності в цілому (ієрархії мотивів);
- виявити особливості характеру, темпераменту;
- визначити психотип особистості з метою віднесення його до груп осіб, придатних до проходження служби.

Наше дослідження проводилось протягом 2003-2004 рр. на базі УМВС України в Харківській, Рівненській, Сумській областях та АРК. У дослідженні взяло участь 39 кандидатів на службу у спецпідрозділи “Беркут”. Ми спробували виявити можливості методики “Міннесотський багатопрофільний особистісний опитувальник” (ММРІ) при використанні її у ході проведення психофізіологічного добору кандидатів на службу у спецпідрозділи МВС

України.

Середньозважені профілі груп кандидатів у спецпідрозділ "Беркут" були розраховані нами на підставі середньоарифметичних значень кожної з 10 шкал опитувальника MMPI, а також на аналогічних значеннях оцінних шкал L, F і K. У цілому, дані розрахунки вказують на формування профілів середніх значень, значення шкал яких не виходять за рамки 30-60 T-балів. Такий профіль найчастіше зустрічається у осіб, які відносяться до конкордантної норми, тобто у особистостей гармонічних.

Слід зазначити неявну виразність у наднормативних значеннях оцінних шкал L, F, K. Профіль, утворений оцінними шкалами в середньозважених результатах тесту, інтерпретується як задоволеність собою, а також прагнення при цьому уникнути зайвої відвертості при проходженні обстеження. Таким чином, дані результати, стосовно до групового профілю, вказують на наявність позитивної мотивації до проходження обстеження і, у нормі, присутність достовірних результатів обстеження.

Група обстежених має загальногруповий профіль 9, 4, 3, 1. При інтерпретації значень дотримувався цілісний підхід, який дозволяв оцінювати загальну конфігурацію профілю в контексті співвідношення шкал вірогідності з висотою не тільки ведучих піків, але і знижень, що контрастують - як абсолютних, так і відносних. Таким чином, заслуговувала на увагу інтерпретація результатів "зверху вниз", що виявила наступні результати. Ведуча шкала 9, утворює найбільш видатний пік профілю. У співвідношення з нею послідовно входять шкали 4, 1 і 3.

Позитивні фактори. Дана група характеризується як спільність людей відкритих, приємних, живих, енергійних. У діяльності присутня помірна активність. Енергійність може сприяти високій продуктивності, а оптимістична оцінка діяльності - перешкоджати емоційній дезорганізації при діяльності з непередбачуваним результатом. Характерна емоційність, образне мислення, енергійність, висока працездатність. Контактні, мають потребу в спілкуванні, легко підкоряються їй ідентифікують себе з навколишніми, готові "служити ближньому".

Негативні фактори. Групі характерна відсутність прихильності твердому дотриманню правил. Можливе порушення поведінки, асоціальність, зниження якої можливе з віком і під впливом специфічного середовища. Присутня схильність до іпохондричних реакцій при підвищеному настрої. Можливий прояв демонстративності при здійсненні соціальної поведінки. Дані особи егоцентричні і мають потребу в аудиторії.

У цілому, дана група є базовою для формування узагальненої думки про особистісні особливості кандидатів у спецпідрозділі "Беркут".

Розглянемо більш докладніше розподіл ведучих шкал у групі досліджуваних кандидатів на службу у спецпідрозділі "Беркут" (рис.).

Приблизно у 17 % результатів отримано пік за шкалами 9,4, що говорить про наявність найбільш видатної, концентрованої групи осіб, основна характеристика яких,

у цілому, збігається з загальногруповою. Група з ведучою шкалою 9,4 є найбільш характерним представником даної вибірки, що відповідає необхідним вимогам для діяльності в спецпідрозділі "Беркут".

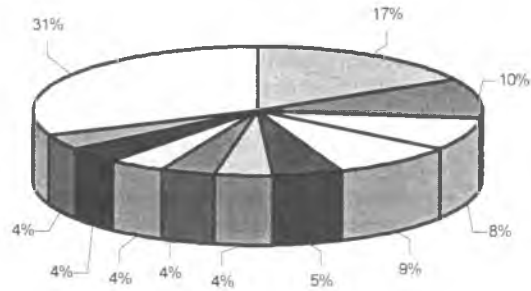

Рисунок - Розподіл ведучих шкал у групі досліджуваних

Пік 9,1 у 10 % результатів говорить про наявність другої основної групи у вибірці. Характеризується з позитивного боку аналогічно першій - здатність до високої продуктивності, витривалість, активність і життєрадісність. Присутня енергійність і оптимістична оцінка перспективи. Серед негативних рис даного профілю - схильність до іпохондричних реакцій при підвищеному настрої. Кількість скарг при цьому не збільшується, спостерігається підвищений настрій, що пояснюється з позицій стійкості перед ликом страждання (тип "не збираюся уступати хворобі"). Слід зазначити негативну особливість зазначеного типу реагування - нездатність даних осіб до звертання за кваліфікованою психологічною допомогою може призвести до виснаження резервів нервової системи і подальшого зриву. Зрив при проходженні служби у спецпідрозділі негативно позначається, насамперед, на різкому зниженні ефективності виконання професійних обов'язків, що у свою чергу може призвести до катастрофічних наслідків. Вичерпання резервів створює небезпечні ситуації для законслухняних громадян в процесі виконання таким працівником міліції своїх службових обов'язків. Психологу спецпідрозділу варто звернути особливу увагу на діагностику негативних станів особистості, а саме - стомленості, депресії, проводити системний контроль психофізіологічного стану тестом Люшера або САН, діяти разом з медчастиною.

Пік 5,9 у 9 % результатів виявляє самостійну групу, що характеризується ведучою шкалою чоловічих-жіночих рис характеру. З огляду на 100 % чоловічий контингент обстежуваних, можливо говорити про наявність таких рис як жіночність, зніженість, пасивність, чутливість у представників даної підгрупи випробуваних. Слід зазначити їхній широкий діапазон інтересів, меншу виразність агресивних тенденцій у конфліктній ситуації, а також підпорядкованість. Підвищення даної шкали говорить про спізніле дозрівання, емоційну незрілість і інфантилізм. Подальша професійна діяльність представників спецпідрозділу не припускає розвиток зазначених у даній харак-

теристичі особливостей особистості, що може призвести до дезадаптивних ситуацій для представників даної групи кандидатів. Недостатньо виражена агресивність також є перешкодою для проходження служби у спецпідрозділі "Беркут", як і відсутність самоконтролю, що дозволяє активізувати дану якість вибірково, при належному рівні мотивації й основ, у тому числі, - морально-етичного і юридичного характеру. Інфантилізм веде до нездатності самостійно приймати рішення, а пасивність і чутливість - до нестабільності і загальмованості, ступору в ситуаціях, потребуючих негайних, чітко обґрунтованих дій. Дана група непридатна до проходження служби в спецпідрозділі "Беркут".

Пік 4,9 спостерігається у 9 % результатів, виділяючи також особливу групу осіб, що характеризуються постійним і грубим порушенням соціальних і морально-етичних норм. Слід зазначити, що дана тенденція, в залежності від настрою осіб, що належать до даної групи, може реалізовуватися агресивно, супроводжуватися гнівом або бути більш-менш пасивною. Злочинна поведінка може бути спрямована як на родину, на яку-небудь негативну референтну групу, що має статус ілюзорної або реальної, так і на суспільство в цілому. Конфлікти даних осіб вирішуються в безпосередньому поводженні, минаючи систему соціального контролю, що пов'язано з недостатньою соціалізацією представників зазначеної групи. Відомо, що у добре адаптованих осіб потяги, потреби регулюються через систему соціального контролю і безпосередньо в поведінці не виявляються. У представників даної групи інстинкти і потяги відразу ж реалізуються в поведінці, тому вони не здатні самостійно планувати своє поводження і безрозсудно зневажають наслідками своїх вчинків. У даному випадку варто звернути увагу на сполучення з 9 шкалою, що говорить про підвищений ризик скоєння злочинів (тому що активно реалізуються ригідні асоціальні установки). У цьому зв'язку особливості особистості представників даної групи ніяк не співвідносяться зі здійсненням діяльності з підтримки і забезпечення правопорядку, що і складає безпосередні обов'язки міліціонерів спецпідрозділу "Беркут". Проникнення даних осіб у правоохоронні структури, надання їм владних повноважень створює підґрунтя для зрощення кримінальних кіл із правоохоронними органами. Представники даної групи є потенційними емісарами кримінальних кіл. При високому інтелекті, що ймовірно для зазначеної групи, її представники можуть бути зовні приємними і вихованими людьми і при поверхневому спілкуванні робити гарне враження. Однак при конфліктах між особистими інтересами і соціальними вимогами, вони активно виявляють свої негативні особливості. Дана група становить найбільшу небезпеку для діяльності у спецпідрозділі ОВС, повинна виділятися з числа кожної вибірки з метою створення їм стійкого бар'єру для проходження служби в структурах ОВС.

Пік 4,1 спостерігається також у 5 % результатів. Дана група цілком підпадає під вищевказаний опис попередньої групи. Єдина відмінність - менший ризик скоєння злочи-

нів, що не скасовує наявності стійких негативних особистісних особливостей. Дана група становить небезпеку при діяльності у складі спецпідрозділу і повинна виділятися з вибірки кандидатів з метою створення їм стійкого бар'єру для проходження служби в структурах ОВС.

Інші піки визначають внутрішні групи, характерні, насамперед, малим інформаційним значенням для нашого дослідження. Разом з тим, 31% результатів не піддається стійкій класифікації і являє собою набір унікальних профілів, аналіз яких варто проводити індивідуально, що також не є темою нашого дослідження.

Висновок.

Формування спецпідрозділів повинне проводитися з урахуванням психофізіологічних особливостей кандидатів а також їхньої базової мотивації. Наше дослідження показало, що у вибірках кандидатів у спецпідрозділі "Беркут" мається кілька груп, які характеризуються позитивним особистісним профілем. Дані профілі характеризують кандидатів як гармонічних і адекватних осіб, потенційна успішність яких у даній діяльності досить висока. Разом з тим, дослідження виявило ряд груп, члени яких становлять небезпеку в діяльності ОВС і не можуть бути допущені до проходження служби.

Психологічне дослідження кандидатів у спецпідрозділі "Беркут" дозволяє виявити групи осіб як явно непридатних до проходження служби, так і групи ризику, деякі з яких можуть бути допущені до проходження служби після проведення з ними корекційно-розвиваючих заходів практичними психологами ОВС.

Застосування тесту ММРІ для діагностики особистості при вхідному контролі показало свою ефективність і необхідність. Застосування даного тесту як єдиного інструменту або у складі батареї психодіагностичних методик дозволяє одержати достовірну первісну інформацію про контингент кандидатів у частині їхніх психофізіологічних особливостей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Энциклопедия юридической психологии /Под общ. ред. А.М. Столяренко. -М.: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2003. -607 с.
2. Экстремальная психопедагогика: Учебное пособие. -М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. -607 с.
3. Тімченко О.В. Професійний стрес працівників органів внутрішніх справ України (концептуалізація, прогнозування, діагностика та корекція): Автореф. дис... докт. психол. наук: 19.00.06 /Нац. ун-т внутр. справ. -Харків, 2003. -34 с.
4. Професіографічна характеристика основних видів діяльності в органах внутрішніх справ України (кваліфікаційні характеристики професій, професіограми основних спеціальностей): Довідник /Відп. ред. Г.П. Проценко. -К.: Київський ін-т внутр. справ, 2003. -80 с.

Надійшла до редколегії 31.03.2004

ЛЕБЕДЕВА С.Ю. ПРИМЕНЕНИЯ ТЕСТА ММРІ ПРИ ПСИХОФИЗИОЛОГИЧЕСКОМ ОТБОРЕ КАНДИДАТОВ НА СЛУЖБУ В СПЕЦПОДРАЗДЕЛЕНИЕ "БЕРКУТ"

Показаны результаты использования методики "Миннесотский многопрофильный личностный вопросник" в ходе проведения психофизиологического отбора кандидатов на службу в спецподразделения МВД Украины

LEBEDEVA S.JU. APPLICATIONS OF TEST MMPI AT PSYCHIC-PHYSIOLOGY SELECTION OF CANDIDATES FOR SERVICE IN SPECIAL DIVISION "BERKUT"

Results of use of a technique «Minnesota's versatile personal questionnaire» are shown during realization psychic-physiology selection of candidates for service in special divisions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine

А.С. ЛИТОВЧЕНКО

Национальный университет внутренних дел

УДК 159.942:340.13

ПСИХОЛОГИЯ ВОСПРИЯТИЯ ПРАВОВЫХ НОРМ

Рассматривается проблема восприятия правовых норм на базе юридической психологии через такие ее структурные элементы, как правовая «совесть», интуитивные правовые догадки, прозрения, мгновенный правовой инсайт, правовой долг.

Формирование правового сознания и поведения юного гражданина, и система правового воспитания, определяются характером и политикой государства. Правовое воспитание тесно связано с гражданским воспитанием. Эти направления воспитания имеют много общего, но правовое воспитание в большей степени ориентировано на осознание восприятия юридических законов и правовых норм и обязанностей.

Правовая психология как структурный элемент правового сознания, в научной литературе еще недостаточно исследована. Между тем, выяснение понятия, сущности, социальной ценности, роли юридических чувств, эмоций, настроений, переживаний, иллюзий, правового подражания, внушения и т.п., является одним из перспективных направлений развития общей теории правосознания. Это связано, в первую очередь, с тем, что психологический аспект юридического сознания не всегда играет второстепенную роль по отношению к правовой теории (идеологии), что наиболее ярко проявляется в ходе реализации нормативно-правовых актов. В данном случае происходит соизмерение, «столкновение» правовой идеологии, законодательной воли с обыденным правосознанием, с массовой правовой психологией граждан. Не всегда граждане принимают и понимают законы, а также общественную значимость нормативного акта, поскольку последний может не соответствовать имманентному правоожиданию людей.

Интенсивное изучение советской общественной наукой проблем правового сознания и правовой психологии началось в первой половине 60-х годов. Одной из первых работ, в которой достаточно глубоко анализируется феномен правовой психологии, стала монография Д.А. Потопейко «Правосознание как особое общественное явление» [1]. Заслугой данного автора является то, что она достаточно глубоко проанализировала такие элементы правовой психологии, как правовые чувства и воля, показала их роль в функционировании правового сознания. Вместе с тем, собственно правовая психология не получила в работе достаточно глубокого освещения. Упомянутые правовые чувства и воля не были даже отнесены автором к правовой психологии, а рассматривались ею как общие составляющие элементы правового сознания в целом.

Юридическая ментальность общественного сознания не поддается абсолютно точной арифметической оценке. Психологические структуры правосознания амбивалентны, более аморфны, чем идеология. Поэтому законодатель не может полностью предвидеть все общественно-правовые последствия своей правотворческой деятельности. Он не всегда знает, какотреагируют люди на принятый закон: слишком сложна социальная жизнь, слишком разнообразна юридическая действительность.

Но это вовсе не означает, что государство не должно и не может прогнозировать последствия своих законода-